

DE WATER

WATERBELEID EN -BEHEER IN UITVOERING, NOVEMBER 2004, NUMMER 103

NIEUWS, ACHTERGRONDEN, MENINGEN

- 4** Pilotprogramma onderzoekt koppeling waterberging en natuur
- 7** Meerstad: meer water en meer stad
- 14** Nederland en Duitsland verruimen samen de rivier

COLOFON

DE WATER is een uitgave van het Directoraat-Generaal Water van het ministerie van Verkeer en Waterstaat en van de uitvoeringsorganisatie Nationaal Bestuursakkoord Water (IPO, VNG, Unie van Waterschappen en de ministeries van VenW, VROM en LNV).

Het magazine geeft nieuws, achtergronden en meningen over het actuele waterbeleid en de uitvoering daarvan en bericht over activiteiten in het kader van

De in dit blad gepubliceerde meningen weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs het beleid van de hierboven genoemde organisaties. Geheel of gedeeltelijk overnemen van artikelen uit De Water is toegestaan, mits met bronvermelding.

REDACTIE:

Rob Bijnsdorp, Ine Bruijns, Henri Cormont (fotoreactie), Chantal de Haas, Kees Poot, Saskia Ras, Karin Teunissen, Maartje Thijssen, Inka Vogelaar, Wim van Wijk

FOTOGRAFIE:

Rijkswaterstaat, AGI (tenzij anders vermeld).

BASISONTWERP EN VORMGEVING:

Eindeloos, Den Haag.

DTP:

EUROSTAQ, Amsterdam.

DREUK:

Antilope, Lier (België).

REDACTIE- EN PRODUCTIEADRES:

Bijnsdorp Communicatie Projecten, postbus 194, 1000 AD Amsterdam.
Telefoon: (020) 320 82 60, E-mail: info@bcp.nl.

ABONNEMENTENADMINISTRATIE:

De Water, postbus 194, 1000 AD Amsterdam.
E-mail: info@bcp.nl.

ISSN: 0926-3462.

Dit magazine is gedrukt op chloorvrij papier.

Foto voorpagina: de Beerze.

Hoogwaterbescherming EU stapje verder

De Europese Commissie verwacht voor de zomer van 2005 een voorstel voor een (juridisch bindend) Actieprogramma voor hoogwaterbescherming te kunnen indienen bij de Europese Milieuraad.

De Milieuraad heeft half oktober in Luxemburg ingestemd met een aantal conclusies over de Europese aanpak van de bescherming tegen hoogwater. Nederland heeft hiervoor achter de schermen ijverig gelobbyd. De belangrijkste conclusie was de oproep aan de Europese Commissie om met een voorstel voor een Europees Actieprogramma te komen. Aan die oproep heeft de Commissie dus gehoor gegeven. Het voorstel zal worden opgesteld in het kader van het EU-Waterdirecteurenoverleg. Ook hierbij zal Nederland weer betrokken zijn.

Meer informatie:

Kernteam EU Hoogwater, Adriëne van der Sar,
tel. (070) 351 83 99, e-mail: adriëne.vdsar@minvenw.nl

Hoe stel je ecologische doelen voor niet-natuurlijke wateren vast?

De Kaderrichtlijn Water (KRW) stelt het vaststellen van ecologische doelen voor niet-natuurlijke wateren verplicht. Waterbeheerders willen die taak wel op zich nemen, maar hoe doe je dat? Binnen het LBOW-cluster Milieu werkt een groep deskundigen aan een handreiking.

De KRW maakt onderscheid tussen natuurlijke en niet-natuurlijke wateren. Voor de natuurlijke wateren zijn ecologische referentiebeelden opgesteld, waaraan kan worden getoetst. Maar voor de niet-natuurlijke wateren moeten de waterbeheerders per waterlichaam aangeven wat de ecologische doelstelling is die bij dat waterlichaam hoort: het Goede Ecologisch Potentieel (GEP). Het GEP is afgeleid van het Maximaal Ecologisch Potentieel (MEP). Afgesproken is dat de waterbeheerders deze doelstellingen bepalen op basis van de maatlaten voor natuurlijke wateren. Dit is echter zowel technisch-inhoudelijk als bestuurlijk een ingewikkelde zaak. Ter ondersteuning komt er een handreiking, die is bedoeld om de regionale waterbeheerders te inspireren om min of meer op dezelfde wijze te werk te gaan. De handreiking beschrijft het proces om te komen tot een MEP en een GEP, en biedt een methodisch houvast voor de verschillende stappen. Verder staan er tabellen, bronverwijzingen en cases in met informatie voor het afleiden van het MEP en het GEP. Tot slot geeft de handreiking aan wanneer welke (bestuurlijke) beslissingen nodig zijn. In de groep die de handreiking voorbereidt, zitten vertegenwoordigers van waterschappen, provincies en ministeries.

MEER INFORMATIE

Lenie Klein Holkenborg, projectleider,
tel. (0320) 27 48 22,
e-mail: l.kleinholkenborg@zuiderzeeland.nl

GRATIS ABONNEMENT OP DE WATER

U wilt op de hoogte worden gehouden van ontwikkelingen in het waterbeleid en -beheer en de campagne Nederland leeft met Water? Vul dan onderstaande bon in voor een gratis abonnement en stuur deze gefrankeerd naar: De Water, postbus 194, 1000 AD Amsterdam. U kunt de gegevens ook per e-mail sturen naar: info@bcp.nl

BEDRIJF/INSTELLING

AFDELING

NAAM

ADRES

POSTCODE EN WOONPLAATS

E-MAILADRES

Dordrecht laat zien dat het aan water werkt

Met de onthulling van een waterobject en het uitstippelen van een fietsroute langs een gemaal, een 'onderwatervenster' en een zuiveringsinstallatie, hebben de gemeente Dordrecht, het zuiveringsschap Hollandse Eilanden en Waarden en waterschap de Groote Waard de Dordtse bevolking laten zien dat deze organisaties samen werken aan het water in de stad. Een week lang hebben de drie instanties allerlei activiteiten op poten gezet die zowel bewoners als professionals bij de les moeten houden. Een speciale, acht krantenpagina's tellende water-bijlage, die huis aan huis is verspreid, heeft de Dordtenaren warm gemaakt voor de week vol activiteiten.

Op 1 oktober vond in Aquarama – een permanente tentoonstellingsruimte over water – de onthulling van het waterobject plaats. Op schaal is daar te zien hoe afkoppeling van regenpijpen uitwerkt op het riool. Een paar dagen lieten de waterpartners in de wijk Krispijn een afkoppeling in het echt zien. Op 6 oktober is het wateradoptieplan ten doop gehouden. Schoolkinderen gaan een sloot of vijver adopteren, dat wil zeggen de waterkwaliteit bewaken en hun bevindingen via internet aan de waterbeheerders doorgeven. Op de laatste dag van de waterweek begon het werk aan het graven van een grote nieuwe waterpartij, compleet met wandelpaden en vissteiger.

De organisatoren houden twee keer per jaar zo'n publieksweek.

MEER INFORMATIE: Corinne Nijs, gemeente Dordrecht, tel. (078) 639 89 27

Veel waterschappen steunen regentonactie

Veel waterschappen doen mee aan de NOVIB-campagne Een Ton voor Water. Ze stimuleren particulieren om aan waterbesparing en afkoppeling te doen door een regenton te kopen. Een deel van de opbrengst gaat naar waterprojecten in Bangladesh, Ethiopië, Nicaragua en Soedan.

Via honderd gemeenten die aan Een Ton voor Water deelnemen, zijn sinds 2000 al ruim twaalfduizend regentonnen verkocht. NOVIB heeft de campagne nu uitgebreid door samenwerking te zoeken met de waterschappen. Dat maakt het mogelijk om de regentonnen, maar ook waterzuilen en afkoppelseks, landelijk aan te bieden via internetbestelshop www.eentonvoorwaterbestellen.nl. Eind november kunnen de aankopen worden afgehaald bij de rioolwaterzuiveringsinstallaties, gemalen, werven en kantoren die de deelnemende waterschappen daar-

voor openstellen. De precieze locaties en openingstijden staan vermeld op de bestelsite.

De waterschappen werken aan de actie mee, omdat ze op deze manier het gebruik van regenwater onder de aandacht van het publiek kunnen brengen. Burgers leveren met de regenton een bijdrage aan het nieuwe waterbeleid, waarbij de ton symbolisch is voor waterberging. Het water uit de regenton kan worden gebruikt voor het wassen van de auto en het sproeien van de tuin, klusjes waar niet per se drinkwater voor nodig is. Daarnaast wordt een bijdrage geleverd aan afkoppeling. Een ton in combinatie met een afkoppelseks is al gauw goed voor 400 liter regenwateropvang, ruim voldoende voor de afkoppeling van 25 tot 40 vierkante meter dak.

MEER INFORMATIE

Een Ton voor Water, Barend Hazeleger, tel. (0318) 652 632

Waterconservering groot succes

In Noord-Brabant en Limburg is de afgelopen drie jaar 2,8 miljoen kubieke meter water langer vastgehouden. Dat is te danken aan het project Integrale gebiedsgerichte aanpak waterconservering Limburg en Noord-Brabant. Het enthousiasme onder boeren en terreinbeheerders voor dit project is in de loop van de jaren zo gegroeid dat de resultaten alle verwachtingen verre overtreffen.

In 1998 startten tal van instanties aan weerskanten van de Nederlands-Belgische grens het project Watermanagement in het Benelux-Middengebied. Het doel was het tegengaan van de verdroging. Boeren en tuinders moesten zuinig omgaan met water; regenwater moest zo lang mogelijk worden vastgehouden. Met behulp van

vooral kleine ingrepen moesten zij dit doel zien te bereiken en daarbij tot de conclusie komen dat dit voor hen zelf financieel gunstig uitpakte. Het verhogen van een duiker of het aanleggen van een eenvoudig stuwtje zijn voorbeelden van dergelijke simpele ingrepen.

Toen het project in 2001 ten einde liep, was het zo'n groot succes dat het een vervolg kreeg. Opnieuw voor drie jaar ging nu Waterconservering, tweede generatie van start. Dit jaar is dit vervolgproject afgesloten en kan de balans worden opgemaakt. En die slaat gunstig uit, want in plaats van de geplande 750 maatregelen zijn er maar liefst 1220 uitgevoerd. Zo ook zijn er geen 675 stuwen aangelegd, maar bijna duizend. Daardoor is ook het beïnvloede areaal veel groter uitgeval-

len: niet in 3750 hectare maar in 16.000 hectare is de verdroging teruggedrongen. Zeker zo belangrijk noemt het eindrapport *Stuwkracht!* de mentale winst: 'Vijf tot zes jaar geleden had geen boer gehoord van gebrek aan water in de zomer. Ik denk nu dat nog maar weinig boeren zeggen dat ze onbepaald water kunnen gebruiken', zegt projectleider Rob Schrauwen in het hoofdstuk *Resultaten overtreffen de verwachtingen*.

Deelgenomen aan het project hebben de beide provincies, vier waterschappen, de ZLTO, de Limburgse Land- en Tuinbouwbond, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en de twee provinciale landschappen.

MEER INFORMATIE: www.waterconservering.nl

Pilotprogramma onderzoekt koppeling waterberging en natuur

Waterberging in natuurgebieden lijkt een goed idee, maar er zitten vele haken en ogen aan. Het pilotprogramma 'Waterberging en natuur' probeert oplossingen te vinden. Het onderzoekt onder welke voorwaarden waterberging en natuurontwikkeling samen kunnen gaan. Eén van de pilots loopt in de Brabantse Beerze. Hier combineert men berging van voedselrijk water uit landbouwgebieden met beekherstel nabij waardevolle blauwgraslanden.

DE BEERZE

ONDERZOEK

Het waterbeheer van de 21ste eeuw vraagt om 'vasthouden, bergen en afvoeren'. Daarvoor is veel ruimte nodig. Al in 1999 schreef De Water over de Peizer- en Eeldermeden vlakbij Groningen. Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer stonden lijnrecht tegenover de provincies, Rijkswaterstaat en de waterschappen. Deze wilden de schrale graslanden in de Peizer- en Eeldermeden gebruiken voor waterberging. Maar de terreinbeheerders meenden dat overstroming van deze natuurgebieden met voedselrijk water de kwetsbare vegetatie zou aantasten. De ophef was groot.

'Ruimtelijk kun je de wateropgave niet realiseren zonder de natuur erbij te betrekken. Ook vanwege de financiering ontcom je er niet aan om mee te koppelen met andere gebruiksfuncties.' Dat vindt Wouter Iedema, projectleider bij het RIZA van het pilotprogramma Waterberging en natuur. Het pilotprogramma is een samenwerkingsverband van de ministeries van VenW en LNV, de Unie van Waterschappen, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten. Het IPO is agendalid.

'Al eerder concludeerde de Raad voor het Landelijk Gebied dat waterberging in bestaande natuurgebieden problematisch is', vervolgt Iedema. 'Of de kwaliteit van het water is niet goed genoeg, óf het waterregime is niet optimaal

voor deze natuur. Voor natuurontwikkelingsgebieden zijn er waarschijnlijk meer mogelijkheden. In ons pilotprogramma gaan we na, onder welke voorwaarden waterberging in natuurgebieden wél mogelijk is. Het gaat namelijk altijd om maatwerk.' Het pilotprogramma omvat vijf pilots verspreid over het land. In 2007 verwacht men de eindresultaten. Intussen wordt regelmatig met alle betrokkenen over de voortgang én over actuele ontwikkelingen rond de koppeling waterberging en natuur gedebatteerd in workshops.

Handreiking

'Eén van de eerste concrete uitkomsten van het programma is een handreiking voor water- en terreinbeheerders, door Alterra opgesteld en door STOWA gefinancierd. Hiermee kunnen de beheerders gevoel krijgen voor de gevolgen van hun ingrepen voor de natuur', vertelt Iedema. 'Op basis van de bestaande kennis zijn de relevante natuurtypes in beeld gebracht, hun hydrologische kenmerken, hoe hun bodemgesteldheid is, enzovoorts. Deze kenmerken zijn gekoppeld aan verschillende soorten ingrepen, waarbij de effecten inzichtelijk zijn gemaakt.' De handreiking is eind augustus verschenen.

Pilots

Programmasecretaris Suzanne Stuijtzand, eveneens van het RIZA, neemt het woord over: 'Bij de start van het pilot-programma hebben we alle lopende projecten op het gebied van waterberging en natuur geïnventariseerd. Daaruit zijn vorig jaar vijf pilots geselecteerd. Belangrijke criteria waren dat ze verschillende natuurtypen en problematieken moesten vertegenwoordigen en geografisch gespreid moesten zijn over Nederland.'

In pilot 't Woolde, beheersgebied van waterschap Regge en Dinkel, wordt onderzocht welke effecten de berging van stedelijk water uit Hengelo heeft op natuurontwikkelingsgebied 't Woolde. Zo volgt men de waterkwaliteit, worden er vegetatieopnamen gemaakt en wordt het achtergebleven slib onderzocht.

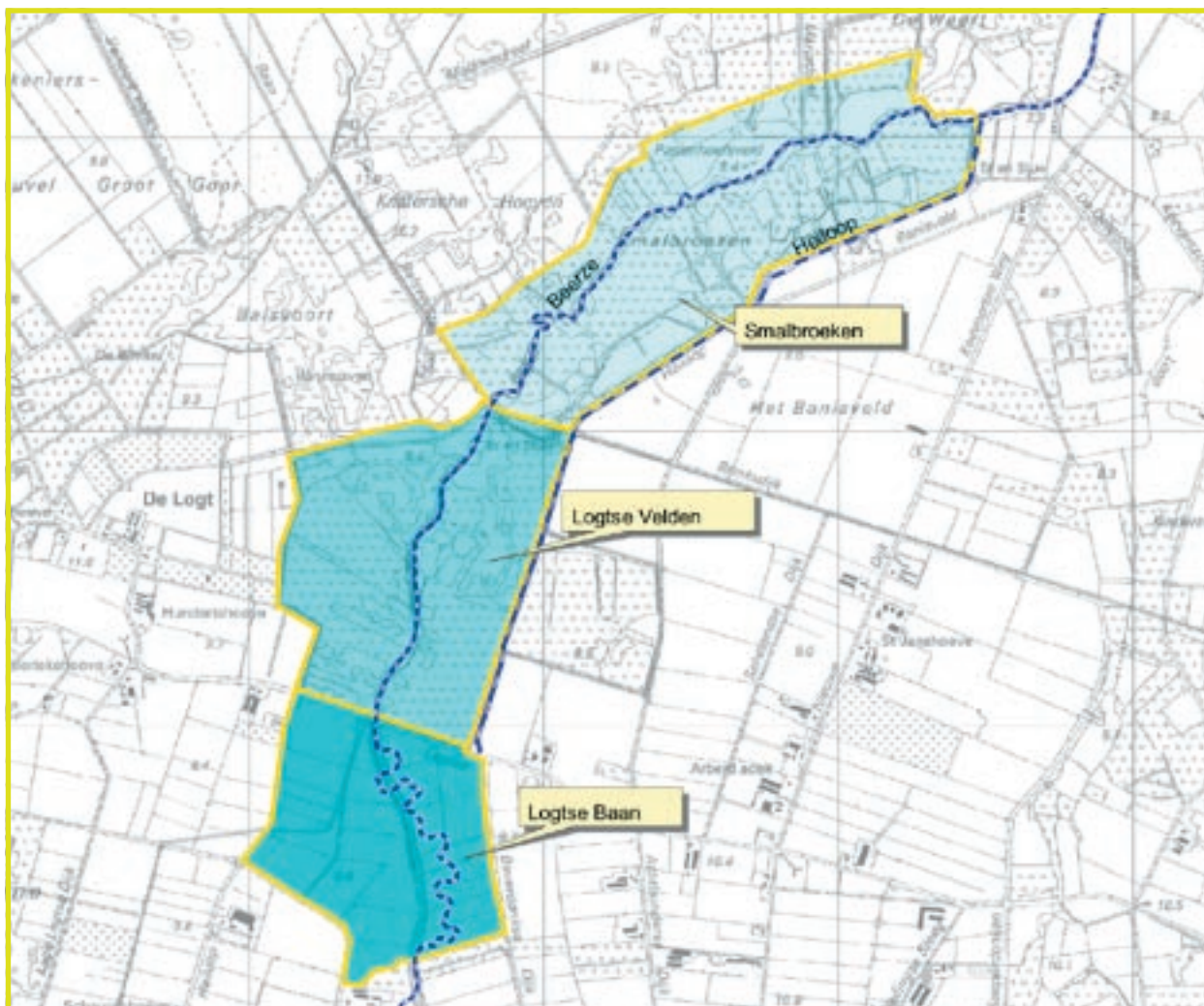
'Een andere pilot, Woudmeer en Speketerspolder in het gebied van hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, is één van de eerste in West-Nederland uitgevoerde projecten waar waterberging en natuurontwikkeling gekoppeld zijn', vertelt Stuijtzand. 'Het gaat om snippers van in totaal 13 hectare, die officieel niet de functie natuur hebben, maar wel natuurlijk zijn ingericht. Hoewel geen bijzondere natuur is te verwachten, liggen de gebiedjes op een plek die gunstig is voor de natuur: tegen de provinciale Ecologische Hoofdstructuur aan. Hierdoor kunnen ze fungeren als verbindingzone tussen het ene natuurgebied en

het andere. In de pilot volgen we de ontwikkelingen van de waterkwaliteit en de vegetatie. Daarnaast zullen we de ervaringen van de omwonenden met de ontwikkelingen in het gebied meenemen.'

Er zijn twee pilots die een experimenteel karakter hebben. In de Pilot Hunze van het waterschap Hunze en Aa's onderzoekt men door middel van proefvlakken het rendement van zuiveringsmoerassen. In de pilot Harderbos, eigendom van Natuurmonumenten, worden de effecten onderzocht van waterberging op vegetatie en fauna. 'We hebben in het bos tien compartimenten ingericht, waarbij we zowel het effect van het tijdstip van waterberging als het effect van de bergingsduur onderzoeken', aldus Stuijtzand.

Pilot de Beerze

De laatste pilot loopt in de Brabantse Beerze. Hier combineert men beekherstel en natuurontwikkeling met vasthouden en bergen van water. 'Aanvankelijk waren wij niet enthousiast om water te bergen in het beekdal van de Beerze', vertelt Leo de Bruijn, boswachter van Natuurmonumenten, 'want hier liggen ongeveer 7 hectares blauwgrasland. Dat is heel veel als je bedenkt dat in Nederland slechts enkele tientallen hectares van deze schraalgraslanden voorkomen. Maar we zagen dat we niet aan waterberging ontkwamen. We hebben ook water nodig voor de natuur, zoals de vennen, die nu alleen worden gevoed door

hemelwater. We moeten toch met het water leren leven.' Daarom is begin jaren negentig het stroomgebied van de Beerze ten zuidwesten van Boxtel in drie stukken opgedeeld. Twee delen worden voor waterberging ingezet om het derde deel, een natuurgebied met blauwgraslanden, te beschermen. Het meest stroomopwaartse gedeelte, de Logtse Baan, wordt als eerste gebruikt om het water uit het omliggende landbouwgebied vast te houden. Vroeger was het landbouwgrond, maar in 2000 is het gedeeltelijk afgegraven en als overstromingsvlakte ingericht. De Beerze is hier als meanderende beek teruggebracht in de oude staat en het gebied is omdijkt. Daarnaast zijn enkele poelen gegraven. Dit gebied staat gemiddeld vier maanden per jaar onder water.

Als de Logtse Baan 'vol' is, fungeren de benedenstroomse Logtse Velden als tweede overstromingsgebied. Aanvankelijk waren hier ook blauwgraslanden, maar deze zijn opgeofferd om het verderop gelegen natuurgebied de Smalbroeken met de blauwgraslanden te kunnen behouden. Gemiddeld stromen de Logtse Velden eenmaal per jaar onder water. Als ook deze vol staan, wordt het water verder afgevoerd. Dit gebeurt via de Heilooop, een watergang die om de Smalbroeken heen stroomt. Zo blijft het natuurgebied gevrijwaard van voedselrijk water. Kadestroom die om het natuurgebied liggen, behoeden het voor overstromingen. Eva Eigenhuijsen van Waterschap De Dommel geeft het belang van waterberging aan: 'Ons waterschap heeft vele duizenden hectares nodig voor waterberging. Met de wijze van waterberging in de Logtse Baan, dat wil zeggen waterberging in combinatie met beekherstel en natuurontwikkeling, zijn wij als waterschap natuurlijk erg tevreden. Deze pilot moet inzicht geven in de effecten op de waterkwaliteit enerzijds en de natuurontwikkeling anderzijds.'

Natuurontwikkeling in de Beerze

Natuurmonumenten, Waterschap de Dommel, het RIZA en Alterra/Universiteit Wageningen voeren inventarisaties en metingen uit om na te gaan welke effecten de nieuwe manier van waterberging heeft op de waterkwaliteit in de natuurgebieden. Ook kijken ze naar zeldzame planten

en dieren. Regelmatig verrichten ze peilmetingen, nemen ze watermonsters en karteren ze de vegetatie. 'Toen de Logtse Baan net was afgegraven, kwamen er veel zeldzame planten- en diersoorten voor', vertelt De Bruijn.

'Zo hebben we moerashertshooi en aardbeiganzerik gezien, en steltlopers, blauwborsten en roodborsttapuiten. Maar nu het gebied vaker inundeert, zijn deze soorten verdwenen en zien we meer voedselminnende soorten, zoals de wilg, de berk, kattestaart en pitrus. Wij passen hier het beheer op aan door runderen in te zetten die de begroeiing kort houden.' Daarnaast doen Alterra en Universiteit Wageningen onderzoek naar de slibkwaliteit. 'Bij een overstroming wordt het achtergebleven slib opgevangen op slibmatten', vertelt Eigenhuijsen. 'De samenstelling van dit slib meten we om na te gaan of er vervuild slib achterblijft.'

Samenwerking

Hopelijk levert het pilotprogramma goede aanknopingspunten op voor de koppeling tussen waterberging en natuur. Want als er geen koppeling mogelijk is, dan wordt het moeilijk om de wateropgave op te lossen. Uiteindelijk beslist de provincie over de ruimtelijke functies van het gebied. Maar zij zal daarbij zoveel mogelijk rekening houden met de wensen van de waterschappen en gemeenten, terreinbeheerders, burgers en andere betrokkenen. En zij moet rekening houden met de vereisten vanuit andere regelgeving, zoals de Vogel- en Habitatrichtlijnen en de Kaderrichtlijn Water. Geen eenvoudige opgave dus. In 2015 moet het watersysteem op orde zijn. Het pilotprogramma 'Waterberging en natuur' probeert onder tussen de verschillende partijen inzicht te geven en begrip bij te brengen voor elkaars belangen en ideeën. Projectleider Iedema vertelt dat meekoppeling ook een kwestie is van samenwerking. 'Waar problemen zijn, vinden waterbeheerders de natuurbeheerders vaak terughoudend, terwijl natuurbeheerders vinden dat waterbeheerders vaak pas contact zoeken als het gebied al voor waterberging is aangewezen. Voor het welslagen van zo'n koppeling is vroegtijdig contact tussen het waterschap en de terreinbeheerder noodzakelijk.'

KT

MEER INFORMATIE

Wouter Iedema, RIZA, c.w.iedema@riza.rws.minvenw.nl;

Suzanne Stuijtzand, RIZA, s.stuijtzand@riza.rws.minvenw.nl

Eva Eigenhuijsen, Waterschap de Dommel, eeigenhuijsen@dommel.nl;

Leo de Bruijn, Stichting Natuurmonumenten, l.debruijn@natuurmonumenten.nl

www.waterberging-natuur.nl

LEO DE BRUIJN EN EVA EIGENHUIJSEN

Meerstad: meer water en meer stad

In 1999 liep het Groninger Museum onder water.

Het vinden van oplossingen voor de wateroverlast in Groningen was urgenter dan ooit. De bestuurders in het noorden vonden een oplossing die veel verder reikt dan waterberging alleen. Behoeftte aan woningbouw en de wens om de ecologische hoofdstructuur te versterken waren andere factoren die leidden tot een veelomvattend plan: Meerstad Groningen, een voorbeeld van ontwikkelingsplanologie.

Projectmanager Wilko Huyink van het Projectbureau Meerstad schetst in grote trekken de ontstaansgeschiedenis van wat hij het Masterplan noemt voor de herontwikkeling van een gebied zo groot als de stad Groningen: 'Eind jaren negentig dienden zich met name in de sfeer van de woningbouw in Groningen ontwikkelingen aan, waardoor lokale en regionale overheden ieder voor zich op zoek gingen naar oplossingen. Ook wateroverlast stond op het lijstje van op te lossen problemen. In 1998 dreigden immers grote delen van de provincie onder te lopen. De stad en zelfs het Groninger Museum liepen risico. Toen dat het jaar daarop ook echt gebeurde, wisten de bestuurders elkaar snel te vinden. Er werd gedacht aan een plan waarin een veelheid aan functies tot zijn recht zou kunnen komen. *Maximum laadvermogen* werd de naam. Niet alleen voor wonen en waterberging was er plek, maar ook voor werken, recreëren en natuur.'

Begin 2001 lag er een intentieverklaring van de gemeenten Groningen en Slochteren, de provincie, het waterschap Hunze en Aa's, het ministerie van LNV en de Dienst Landelijk Gebied om een gebied ter grootte van 4000 ha ten oosten van Groningen en in het westelijk deel van Slochteren te gaan ontwikkelen tot Meerstad. Gezien de omvang van het plan werd samenwerking gezocht met het bedrijfsleven. Een jaar later was het voor elkaar!

Rood, blauw en groen

De zes publieke en vier private partijen hadden vijf doelen in hun hoofd. Allereerst de bouw van achtduizend woningen in de prijsklasse midden tot hoog, maar ook met sociale woningbouw. Later werd dit aantal overigens opgehoogd tot tienduizend. Tweede belangrijke wens was de realisatie van een groot meer van zo'n 600 hectare, dat gebruikt kan worden voor de opvang van overvloedig regenwater. Zo kan men ook in een natuurlijke omgeving wonen. Bovendien wordt zo voldaan aan de wens om meer recreatiemogelijkheden in de regio te creëren. De laatste doelen richtten zich op de ontwikkeling van natuurterrein dat de stad zou kunnen verbinden met de Ecologische Hoofdstructuur en het natuurgebied Midden-Groningen. 'Rode,

blauwe en groene' doelen die tezamen tot een nieuw, veelzijdig en aantrekkelijk landschap zouden moeten leiden – rekening houdend met de natuurlijke en cultuurhistorische waarden van het gebied. Wat de partners betreft, kon de uitwerking van de ideeën snel beginnen. Maar niet alleen op de tekentafel. Huyink: 'Gekozen werd voor een open-planproces. Belanghebbenden zijn vanaf het begin bij het opstellen van de plannen betrokken. Er is veel overleg geweest met de bewoners. Van grote bijeenkomsten met honderden mensen tot ontbijtsessies bij boeren thuis.' Zijn collega Aldert de Vrieze, projectmanager civiele techniek, vult aan hoe waardevol deze interactie was: 'Er bleek veel kennis over het gebied te bestaan en dat leidde tot allerlei suggesties die we vaak konden meenemen ter verbetering van het plan. Er is zo een groot draagvlak ontstaan.' Huyink merkt daarbij wel op dat niet overal hosannageroep klonk. 'Met name niet bij degenen die rust, ruimte en uitzicht moeten inleveren.' Daar staat tegenover dat het gebied er wel wat voor terugkrijgt: meer water en natuurgebied waar de hele regio van kan genieten. Scholen hebben door de komst van nieuwe bewoners weer toekomst. En er is meer draagvlak voor voorzieningen als openbaar vervoer en sportaccommodaties.

Het diepste plekje in Groningen

Meerstad is geprojecteerd in het laagste gebied dat Groningen kent en de ligging van het meer is dus niet zo toevallig. De kennis over water in het gebied weegt zwaar en waterschap Hunze en Aa's is er dan ook vanaf het begin als adviseur nauw bij betrokken. De Vrieze: 'Wanneer we straks gaan graven, loopt het meer vanzelf vol. Daar bovenop maken we echter met een "waterschijf" van 50 cm ruimte voor nog eens 3 miljoen kuub water, zodat het meer ook voor waterberging een belangrijke rol kan spelen. Het waterschap is bereid de kosten voor aanleg van kaden en in- en uitlaatwerken te financieren. Ook het toekomstige beheer en onderhoud ziet het als haar taak.'

De Vrieze vertelt dat de aanleg van zo'n groot bassin ook invloed kan hebben op de waterhuishouding in de omgeving. Kritisch is nagedacht over de te hanteren

peilen. 'Behalve met een verantwoorde grondwaterstand onder de woningen, moest bij die keuze ook rekening worden gehouden met de effecten op de waterkwaliteit. Die is immers weer van grote invloed op de natuur in het gebied.' Hoewel strikt gezien niet nodig, is er voor Meerstad ook een milieueffectrapportage opgesteld. Deze heeft de formele inspraakprocedure doorlopen en is dit voorjaar samen met het streekplan door de provincie vastgesteld. Aan verbetering van een waterbeheerplan wordt gewerkt. De oppervlakte voor natuur en recreatie is in Meerstad even groot als die voor woningen en bedrijven. Vooral aan de oostzijde komt veel nieuwe natuur. Die vormt een deel van de gewenste verbinding tussen het waardevolle natuurontwikkelingsgebied Midden-Groningen en het Zuidlaardermeer.

Een saillant detail bij de uitvoering van dit project is wel de gaswinning uit de 'bel' van Slochteren, die ook plaatsvindt in dit gebied. Om hinder qua zicht en geluid te voorkomen, wordt de winninglocatie van de NAM straks ingepast op een schiereiland met wallen eromheen.

Eénpansgerecht

De planontwikkeling is zo goed als afgerond. Dat betekent dat alle partijen nog dit najaar, zoals afgesproken, in één keer een beslissing kunnen nemen over het concept-Masterplan, de grondexploitatie en een samenwerkingsovereenkomst over de uitvoering van het plan. Wilko Huyink noemt dat het 'éénpansgerecht'. De grondexploitatie van dit ongeveer 800 miljoen euro kostende project is inmiddels financieel haalbaar gebleken. En met de Gemeenschappelijke Exploitatie Maatschappij Meerstad (GEMM) staat ook de uitvoeringsorganisatie al op de rails. Wanneer straks de GEMM als opvolger van het projectbureau met het graven van het meer begint, gaan de Groningers werk met werk maken. Het eerste zand dat vrijkomt, is bestemd voor de aanleg van een verbindingsweg tussen

de Ring van Groningen en de A7. Dat is meteen een belangrijke route voor de ontsluitingswegen vanuit Meerstad. Wanneer 'blauw en groen' tot ontwikkeling komen, zal stapsgewijs de woningbouw van start gaan. Over twintig jaar moet Groningen Meerstad er dan uitzien zoals bewoners, markt en overheid het zich nu voorstellen.

Voorbeeldproject

Het in rap tempo totstandgekomen Masterplan voor Meerstad - en Huyink en De Vrieze zijn daar trots op - stond aanvankelijk in de schaduw van de plannen voor de Blauwe Stad bij Winschoten. Deze zijn vooral bedoeld als economische impuls voor Oost-Groningen en de uitvoering hiervan is inmiddels gestart. Toch krijgt ook Meerstad nu de aandacht die het verdient. Het Masterplan is opgenomen als voorbeeldproject voor ontwikkelingsplanologie in de Nota Ruimte van het kabinet. Met name om te leren van ervaringen met ontwikkelings- en uitvoeringsgericht werken op regionaal schaalniveau. Huyink draagt die ervaringen graag over: 'Het is vooral een kwestie van gewoon mensenwerk, van vertrouwen en creativiteit. Telkens weer loop je tegen grenzen aan. Dan is een permanente nieuwsgierigheid naar de andere kant van die grens noodzakelijk om weer een stapje verder te komen. Een project als Meerstad is voor 85 procent analyse, voor 10 procent het opstellen van een plan en voor de resterende 5 procent de uitvoering daarvan.'

KP

MEER INFORMATIE:

projectmanager Wilko Huyink,

tel. (050) 59 95 715, w.huyink@roez.groningen.nl

projectmanager civiele techniek Aaldert de Vrieze,

tel. (050) 59 95 718, a.de.vrieze@roez.groningen.nl

'Als Zuid-Holland glastuinbouw in de Zuidplaspolder toestaat, is de provincie aansprakelijk voor latere hoogwaterschade.'

GS van Zuid-Holland hebben besloten dat in de Zuidplaspolder 200 ha nieuw kassen-gebied mag komen. Die polder is ongeveer de diepste plaats van Nederland. Waterbeheerders hebben daarom deze locatiekeuze sterk ontraden. Tuinbouworganisaties en enkele politieke partijen kiezen weliswaar zelf voor het gebied, maar een provinciaal bestuur dat zijn waterzaakjes kent, zou in de lijn van het nieuwe waterbeheer de rug recht moeten houden. Bestuurders die met open ogen voor kapitaalinvesteringen in risicovol gebied kiezen, dragen de volle verantwoordelijkheid voor de gevolgen.

TINEKE BIJ DE VAATE-DE JONG
WETHOUDER GEMEENTE NOORDOOSTPOLDER

Drijvende kassen

Het zou een goed besluit kunnen zijn voor een gebied waar werkgelegenheid nodig is en wat zit te wachten op een economische impuls. Maar het is wel van belang dat men ook verantwoordelijkheid kan en wil dragen voor de consequenties voor de langere termijn van dat besluit. De initiatiefnemers mogen ervan uitgaan dat een provinciebestuur die gevolgen mede heeft afgewogen. Daar hoort volgens mij ook de eventuele gevolgschade bij. Tenzij men duidelijk bij het besluit heeft aangegeven dat er gevaren zijn van wateroverlast en dat de glastuinbouw daarvoor zelf verantwoordelijk is. Dan zullen de initiatiefnemers vast en zeker overgaan tot een nieuw fenomeen: drijvende kassen. Of die kosten doorberekend kunnen worden naar tomaten, is echter zeer de vraag!

JAN HENDRIKSEN
OUD-REDACTEUR DE WATER

Schoolvoorbeeld

Ja, volstrekt eens met de stelling. Dit is nu een schoolvoorbeeld van een plan dat met de watertoets in de hand door de waterbeheerder geblokkeerd had moeten worden. Want duidelijk is dat glastuinbouw op deze plek de (water)toets der kritiek niet kan doorstaan. Maar de watertoets is helaas teruggebracht tot een 'keurige procedure' in plaats van een instrument waarmee waterbeheerders dit soort plannen domweg kunnen tegenhouden. Wanneer te zijner tijd de komkommers door de kassen drijven, dan

is dat geen natuurramp en niet de schuld van de waterbeheerder die z'n zaakjes niet op orde heeft. Maar misschien is naast de provincie ook de georganiseerde tuinbouw zelf aansprakelijk, die stapt hier immers met open ogen in. Als waterschap zou ik zelfs zwart op wit vastleggen dat bij waterschade niet bij mij hoeft te worden aangeklopt. Even een plaagstootje. In sommige kringen wordt gepleit voor het opheffen van de waterschappen en het onderbrengen van waterbeheer bij de provincies. Toch maar beter van niet.

ALFRED VAN HALL
DIJKGRAAF WATERSCHAP HUNZE EN AAS

Onbetrouwbare overheid

Een columnist past bescheidenheid: hij zou het immers fout kunnen zien... Met die kanttekening laat ik het vitriool mijn vulpen uitspuiten. Want ik ben plaatsvervangend ontstemd, ja boos. Hoe is het in vredesnaam mogelijk: overheden die door hen zelf geïnitieerd of onderschreven beleid aan hun laars lappen? Na de lessen van 1993, 1995, 1998 en 2000 zouden ruimtelijke ordening en waterbeleid zodanig in harmonie worden gebracht dat 'geen-spijt-beleid' hoge prioriteit zou krijgen. Dus nu géén ruimtelijke bestemmingen kiezen die de komende honderd jaar voor ernstige problemen kunnen zorgen. Het huidige Westland lag er al vóór WB21 – en dat geeft al pro-

blemen genoeg. Alsof we niets geleerd hebben, vervallen we in dezelfde fouten. Hoezo voorzorgsbeginsel? Het is de arrogantie ten top. En erger: een overheid die overheidsbeleid negeert, organiseert haar eigen onbetrouwbaarheid. De stelling is juist, en ik raad de waterbeheerder aan per brief te bevestigen dat alle schadeclaims – nu en in de verre toekomst – voor de provincie zijn. Arrogantie kost geld. Helaas betaalt de argeloze burger van ooit de rekening. En toch: gaat het Rijk hier nu eens dwars voorliggen? Ten slotte: een glastuinbouwer die hier willens en wetens gaat ondernemen, staat óók zelf aan de lat. De watertoets lijkt hier een wassen neus te zijn. Shame on you!

LEEN VAN DER SAR
GEDEPUTEERDE PROVINCIE ZUID-HOLLAND

Zuidplas is niet het diepste putje van Nederland

Als gedeputeerde van Zuid-Holland ben ik het niet eens met de stelling. De provincie creëert de mogelijkheid om glastuinbouw in de Zuidplaspolder toe te staan en voelt zich medeverantwoordelijk voor de daaruit voortkomende wateropgave. De Zuidplaspolder is een uitstekende plek om glastuinbouw en andere activiteiten te ontwikkelen. Daarover zijn veel partijen het eens. De ruimte in Zuid-Holland is beperkt en dat geldt ook voor de gebieden waar nog wel nieuwe activiteiten ontplooid kunnen worden. Bij de inrichting van de Zuidplaspolder houden pro-

vincie, gemeenten én waterbeheerders zich aan de watertoets. Samen met waterbeheerders bekijken we hoe we conform de uitkomsten van de wateropgave tot een nieuwe inrichting kunnen komen. Noodzakelijke waterbergingsmogelijkheden worden meegenomen bij die inrichting. Overigens is de Zuidplaspolder niet het diepste putje van Nederland, zoals wordt gesuggereerd. Ook elders in Nederland zullen we moeten leren leven met de nieuwe wateropgave. Het leren van elkaars ervaringen met het innovatief invullen van deze opgave bij het realiseren van nieuwe activiteiten is dus uitermate belangrijk.

Clusters NBW stellen zich voor

Op 8 september kwamen voor het eerst de leden van de clusters bijeen waarbinnen het bestuurlijk overleg over het waterbeheer van de 21ste eeuw en de Kaderrichtlijn Water wordt voorbereid en uitgewerkt. De zes clusters functioneren binnen de regiestructuur van het Nationaal Bestuursakkoord Water. Ze zijn in het leven geroepen door het Landelijk Bestuurlijk Overleg Water (LBOW) en komen in de plaats van werkgroepen die tot dusver actief waren op het gebied van de KRW, WB21 en CIW. Alle LBOW-partners hebben een of meer voorzitters geleverd. In dit en het volgende nummer van De Water stellen zij hun cluster voor.

Cluster Water en de stad verenigt water en ruimtelijke ordening

Een soort Esperanto ontwikkelen voor waterbeheerders en ruimtelijke ordenaars. Dat heeft Willem van Douwen, voorzitter van het cluster Water en de stad, zich ten doel gesteld. Omdat hij zich in zijn ambtelijke loopbaan bij de gemeente Alkmaar met beide disciplines heeft beziggehouden, is hem dat toevertrouwd: hij spreekt de taal van beide beroepsgroepen.

Samenhang brengen in het stedelijk waterbeheer, de waterketen en de leefomgeving – dat is de belangrijkste taak van het LBOW-cluster dat op 4 november voor het eerst officieel bijeenkwam. 'Wat wij ons vooral hebben voorgenomen, is om de kwestie van de verantwoordelijkheid voor het stedelijk grondwater snel geregeld te krijgen. Wij zullen ons als aanjager opstellen. Erop toezien dat het ministerie de wetgeving aanpast, dat gemeenten de situatie op hun grondgebied in kaart brengen en dat waterschappen en provincies samenwerken met de gemeenten om dit punt snel de wereld uit te krijgen.' Naast stedelijk grondwater heeft Van Douwen nog drie onderwerpen op zijn prioriteitenlijstje staan:

waterbeheer en ruimtelijke ontwikkeling beter op elkaar laten aansluiten, de gevolgen voor het stedelijk water van de Kaderrichtlijn Water in kaart brengen en het duurzaam bouwrijp maken van bouwterreinen. Van Douwen: 'Dat laatste doen we vooral gezien onze wens om steeds naar de praktijk te kijken. Daar krijgt immers alles vorm. Al bij het bouwrijp maken van een nieuwe woonwijk grijp je in de waterhuishouding in. Het maakt natuurlijk uit voor de waterhuishouding hoeveel je het terrein ophoogt, en of je daarbij een waterloop dempt. Met de stichting Bouwresearch – een kennis- en informatiecentrum voor de bouw – gaan we aanbevelingen opstellen die al in dat prille stadium van stadsuitleg rekening houden met de waterhuishouding.'

In het twaalf leden tellende cluster zijn de waterbeheerders en stedenbouwers gelijkelijk verdeeld. Gezamenlijk zullen zij naar wegen zoeken om water en ruimtelijke ordening beter op elkaar te laten aansluiten – een zoektocht waarbij ook het Nederlands Instituut voor Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting, het Nirov, wordt betrokken.

Volgens Van Douwen komt deze zoektocht deels neer op het bij elkaar brengen van plannenmakers en waterbeheerders. 'Ze spreken elkaars taal niet. Een ruimtelijke ordenaar wil in eerste instantie zijn plan op tijd af hebben. En daarbij houdt hij best rekening met water, maar nog niet op de goede manier. Even aan een waterbeheerder vragen hoeveel procent er in zijn plan gereserveerd moet worden voor waterberging en dat vervolgens een plek geven, is maar het halve werk. Hij krijgt een beter resultaat als hij over de grenzen van zijn plangebied heen kijkt en het grotere verband ziet. Die kant moeten we op.'

MEER INFORMATIE:

Willem van Douwen, gemeente Alkmaar, tel. (072) 548 88 88

Grondwater eerste prioriteit bij Institutionele zaken

Net als het cluster Water en de stad stort het LBOW-cluster Institutionele zaken zich op het stedelijk grondwater. Andere onderwerpen zijn schadevraagstukken en de maatschappelijke kosten en baten van de implementatie van de Kaderrichtlijn Water. Voorzitter Ellen van Schouten hield zich in CIW-verband al bezig met institutionele zaken.

'Wij richten ons op de juridische aspecten van het stedelijk grondwater', vertelt Ellen van Schouten. 'Uiteindelijk moeten onze inspanningen en die van het cluster Water en de stad ertoe

leiden dat in de wet wordt vastgelegd wie waarvoor verantwoordelijk is.'

Een tweede onderwerp waarop het tien man tellende cluster Institutionele zaken zich gaat richten, zijn schadevraagstukken. 'Uit maatregelen die voortvloeien uit het Nationaal Bestuursakkoord Water kunnen schadeclaims voortvloeien en het is zaak om als gezamenlijke overheden daarvoor gesteld te staan.'

Verder zet het cluster het werk voort van de nu opgeheven KRW-werkgroep die zich bezighield met een analyse van de maatschappelijke kosten en baten van wat de KRW teweeg gaat brengen. Van Schouten: 'Hoe werken de maatregelen van de KRW door voor bijvoorbeeld de scheepvaart of de landbouw? En omgekeerd: hebben ontwikkelingen binnen die sectoren repercussies voor de KRW?' De analyse zal leiden tot aanbevelingen. 'Stel dat er uitkomt dat de maatschappelijke kosten hoog zijn en de

baten laag, dan zou onze aanbeveling zijn om alleen uit te voeren waartoe we volgens de KRW verplicht zijn. En niets meer.' Op het juridisch vlak ligt de taak van het cluster op het leveren van een bijdrage aan het vervolg op de implementatiewet KRW, het denken over toekomstige algemene maatregelen van bestuur, zoals die over milieukwaliteitseisen en de monitoringsverplichting, en tot slot het voorbereiden van wettelijke maatregelen uit het maatregelenprogramma.

Naast een werkgroep wetgeving Kaderrichtlijn Water en een financieel-economische werkgroep heeft het cluster nog de werkgroep handboek Wvo-heffing in huis, die alles op een rijtje gaat zetten wat voor de heffingspraktijk van nu van belang is. Voor Van Schouten is er in feite niets nieuws onder de zon. Zij hield zich in de tijd van de Commissie Integraal

Waterbeheer (CIW) al met wateraangelegenheden bezig. 'Ik had toen zitting in de werkgroep CIW-1 die zich ook met institutionele aspecten bezighield. Dat ik nu voorzitter ben geworden, zal er mee te maken hebben dat regelgeving altijd een zaak van departementen is en ik op de Hoofddirectie Juridische Zaken van het ministerie werk als sectorhoofd Water. Vandaar dat ik het terrein behoorlijk kan overzien.'

MEER INFORMATIE: Ellen van Schouten, ministerie van VenW, Hoofddirectie Juridische Zaken, tel. (070) 351 89 90

Cluster Monitoring rap uit de startblokken

Over iets meer dan een jaar moet het LBOW-cluster Monitoring, Rapportage en Evaluatie met een voorstel komen op welke manier Nederland de maatregelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de effecten daarvan gaat monitoren. Ook moet in 2006 duidelijk zijn hoe het zit met het nakomen van de afspraken die in het Nationaal Bestuursakkoord Water zijn gemaakt. Geen wonder dat voorzitter Hein van Stokkom zijn leden meteen in september al twee keer bijeenriep.

'Er wacht ons inderdaad een stevige klus', zegt Hein van Stokkom, secretaris-directeur van waterschap Brabantse Delta. 'We moeten binnen afzienbare tijd drie onderdelen op orde hebben.' Als eer-

ste noemt hij de opdracht van het LBOW om met een voorstel te komen voor de wijze waarop Nederland voor "Brussel" vanaf 2006 de vorderingen in het kader van de KRW gaat monitoren. 'Gelukkig hoeven we niet van voren af aan te beginnen; we kunnen gebruikmaken van wat anderen al aan voorwerk hebben gedaan. Maar dan nog valt er genoeg te doen, zeker gezien de wens om de monitoring kosteneffectief op te zetten.' Evenveel haast is er met de opdracht om met een opzet te komen voor de evaluatie van de afspraken in het Nationaal Bestuursakkoord Water. 'In het NBW is vastgelegd dat in 2006 zou worden bekeken hoe ver men intussen is met het nakomen van de afspraken die in 2003 zijn gemaakt. Wij moeten met een voorstel komen wat we precies gaan evalueren en welke waarde we ergens aan geven.'

In het verlengde van deze twee opdrachten zullen Van Stokkom en zijn zes mede-clusterleden de "architectuur van de informatievoorziening" onder de loep nemen. 'Hoe ziet met andere woorden de machinerie eruit die al deze gegevens

boven water haalt? Kan het effectiever? Zijn er doublures of juist witte vlekken? Op dat soort vragen willen we op termijn het antwoord kunnen geven. Intussen moeten we onze oude schoenen niet weggooien.'

Inderdaad, een stevige klus, maar Van Stokkom is ervan overtuigd dat het gaat lukken. 'Ik weet inmiddels wie ik voorzit en ik kan u verzekeren dat het stuk voor stuk gemotiveerde mensen zijn die ook al bewezen hebben er de schouders onder te willen zetten. Het komt wel goed.' Zelf weet Van Stokkom ook van de hoed en de rand. 'Voor mijn aanstelling bij Brabantse Delta, op 1 augustus vorig jaar, werkte ik bij directie Oost-Nederland van Rijkswaterstaat, waar ik mij naast mijn hoofdtaak intensief met informatievoorziening bezighield. Om die reden heeft de Unie van Waterschappen mij namens het LBOW gevraagd of ik voorzitter van dit cluster wilde worden.'

MEER INFORMATIE: Hein van Stokkom, waterschap Brabantse Delta, tel. (076) 564 10 00

Hoogwatergolf bij Lobith onderzocht

DE RIJN BIJ LOBITH

De maatregelen die Duitsland tot 2020 uitvoert om de Rijn meer ruimte te geven en de dijken langs de rivier te verstevigen, hebben wél een positieve invloed op de kans op overstromingen in Duitsland, maar maken Nederland niet veiliger dan het al is. Dat komt doordat de rivierverruimende maatregelen in Duitsland hun heilzame werk al doen bij een hoogwaterstand die voor Nederland nog niet bedreigend is. Bij extreem hoge rivierafvoeren - tussen de 11.000 en 16.000 kubieke meter - hebben ze geen functie meer en lopen gebieden in de buurt van Keulen en Düsseldorf onder water. Dat heeft een dempend effect op de afvoergolf bij Lobith, maar dat is nu - zonder de Duitse rivierverruimende maatregelen - ook al zo. Dat is de belangrijkste conclusie uit een onderzoek dat het ministerie van Verkeer en Waterstaat, de provincie Gelderland en het ministerie van milieu in Nordrhein-Westfalen de afgelopen jaren hebben uitgevoerd.

In 2001 besloten de drie overheden dat ze over meer systeemkennis van de Niederrhein moesten kunnen beschikken. Dus startte een grondig onderzoek naar wat in het gehele Rijnstroomgebied precies gebeurt bij verschillende afvoervolumes, en wat de effecten zijn wanneer in Duitsland retentiebekkens zijn aangelegd, de dijken zijn verstevigd, de Niederrhein meer ruimte heeft gekregen en ook Nederland zijn Ruimte-voor-de-rivier-maatregelen heeft uitgevoerd. In samenwerking met de meteorologische diensten van beide landen is ook de te verwachten regenval doorgerekend. Eind september zijn de resultaten gepresenteerd op een Hoogwaterconferentie in Rees.

Beschermingsniveau

‘De Duitse maatregelen werken in Duitsland zelf positief uit, maar ze hebben nauwelijks effect op de afvoer bij Lobith’, licht Mettsje de Boer toe. Zij heeft als lid van de hoogwaterwerkgroep Nederland - Nordrhein-Westfalen de studie begeleid. ‘Dat beperkte effect komt doordat de rivier in Duitsland minder water kan afvoeren dan de hoeveelheid water die in ons deel door de Rijn kan stromen. In delen van Duitsland hanteert men een lager beschermingsniveau. Wanneer de waterstand voor Nederland nog niet bedreigend is, zetten de Duitsers, heel logisch, voor hun eigen veiligheid de geplande retentiebekkens al in. Die bekkens hebben dus geen functie meer bij nog hogere afvoeren.’

Waterstand bij Lobith

Je zou zeggen dat in perioden met extreem veel neerslag het water bij Lobith dan ongeremd verder stijgt, maar volgens De Boer wijst het onderzoek uit dat dit niet zo is. ‘Dat zou zo zijn wanneer bij een theoretische “oneindige dijkverhoging” al het Rijnwater rechtstreeks op Lobith af zou stromen. Dan zouden we een volume van 18.700 kubieke meter per seconde te verwerken krijgen. Maar in de praktijk kan het zover niet komen. De Niederrhein zal tussen Keulen en Düsseldorf overstromen. Grote gebieden in het Duitse achterland komen dan blank te staan en dat pakt voor Nederland uit als een enorm retentiebekken. De waterstand die we bij Lobith kunnen verwachten, zal rond de 15.500 kubieke meter per seconde liggen.’

Veilige marge

Is dat reden om ons in Nederland zonder verdere hoogwatermaatregelen voldoende veilig te voelen? De Boer wijst die gedachte nadrukkelijk af. ‘Om te beginnen is 15.500 kubieke meter bij Lobith méér dan we in 1995 te verwerken hebben gekregen. En omdat we er rekening mee moeten houden dat we niet alles precies weten, moeten we een veilige marge aanhouden. Dan komen we uit op de 16.000 kuub per seconde bij Lobith waar Ruimte voor de rivier mee werkt.’

De uitkomsten hebben volgens De Boer dan ook geen gevolgen voor de noodoverloopgebieden, waarvan het nut in Gelderland wordt betwist. ‘De noodoverloopgebieden staan hier los van. We moeten ons er namelijk bewust van zijn dat het – hoewel we de Rijn steeds beter leren kennen – altijd mis kan gaan. Bovendien is bij het onderzoek om praktische redenen geen rekening gehouden met de verandering van het klimaat. Dat is zo’n enorm complexe materie, dat onze computers er ongeveer twee jaar(!) continu aan zouden moeten rekenen. We hebben in plaats daarvan een snelle verkenning gedaan op basis van aannames over een extra verhoogde rivierafvoer. Het resultaat was: nog dramatischer overstromingen van het achterland van de Niederrhein, maar óók een grotere afvoer bij Lobith. Op basis van onze aannames kwamen we uit op 16.500 kuub per seconde bij Lobith. We kunnen daarvan leren dat we in Nederland, als er meer regen valt – bijvoorbeeld door klimaatverandering – rekening moeten houden met verhoogde afvoeren.’

Geen grensoverschrijding

Een tweede uitkomst van het onderzoek is dat water dat het Duitse achterland heeft blank gezet, niet de grens met Nederland passeert. De Boer: ‘Er komt geen water achterlangs Nederland binnen. Dat is te danken aan de werkzaamheden die nu plaatsvinden aan de kade van Emmerich. Als die kade eind volgend jaar op hoogte is, kan er geen water meer via Emmerich naar de Liemers en daarna in de Oude IJssel terechtkomen.’

Volgens De Boer zijn alle bij het onderzoek betrokkenen enthousiast over de Duits-Nederlandse samenwerking. ‘Noch Nederland, noch Duitsland had dit project zonder de andere partner kunnen uitvoeren. Bedenk dat samenwerking tussen de Rijnsoeverstaten essentieel is om hoogwaterbeschermende maatregelen te treffen die leiden tot veiliger situaties. Ons initiatief heeft daarvoor als een sterke katalysator gewerkt.’

MEER INFORMATIE:

Mettsje de Boer, Rijkswaterstaat directie Oost-Nederland:
tel. (026) 368 84 36, e-mail: M.dBoer@don.rws.minvenw.nl

Nieuwe serie Waterlanders

Er komt een nieuwe tv-serie Waterlanders. Vanaf 4 december zendt de NCRV acht zaterdagmiddagen lang een half uur durende documentaire uit over het waterbeheer in de 21ste eeuw. Leontine van de Stadt en Ilona Donkervoort zijn de programmamaaksters. Van de Stadt vertelt wat er zoal te zien zal zijn: 'We geven op een toegankelijke manier en met mooie sfeervolle beelden informatie over allerlei aspecten van het nieuwe waterbeheer. In elke uitzending neemt een gepassioneerd verteller, die goed is ingevoerd in een bepaald project, ons mee naar een praktijksituatie. In alle gevallen wordt inventief gewerkt aan de oplossing van waterproblemen. We maken ook duidelijk dat het niet vanzelf gaat.' De documentaires geven een realistisch beeld, kritische geluiden worden niet geschuwd. De onderwerpen zijn (in wil-

keurige volgorde): de verdroging van de Brabantse Peelvenen, waterkwaliteit in de Utrechtse Vecht, stedelijk waterbeheer in Dordrecht, ruimte voor de rivieren, wateropvang en natuurontwikkeling in de Biesbosch, beveiliging tegen hoogwater in Kampen en Groot Salland, waterbeheer in Zeeland, en bouwen in de polders bij Gouda. Van de Stadt: 'Neem de uitzending over de Peel. Daar gaan in de omgeving van Helenaveen natuurontwikkeling en cultuurbehoud hand in hand. Het hoogveen dreigt er te verdwijnen. Nu is er een ingenieus systeem bedacht om het toch te behouden. Het komt erop neer dat rondom de Peel gebiedsvreemd water wordt ingelaten, zodat in tijden van droogte geen water uit de Peel naar de omgeving wegzijgt. Tegelijkertijd wordt het waterpeil opgezet en worden

OPNAMEN BIJ DE DEURNSE BEEK
FOTO: NCRV

de huizen in Helenaveen voorzien van een drainagesysteem, zodat de inwoners droge voeten houden.'

De serie wordt gesponsord door (regionale) waterorganisaties en fondsen zoals de VSB-bank. Ook Nederland leeft met water levert een bijdrage.

MEER INFORMATIE:

Kunst & Wunderkammer, tel. (020) 463 73 46

Vanaf begin december:

<http://www.ncrv.nl/waterlanders>

Water profiteert van reconstructie Brabants platteland

Dankzij de uitvoering van de reconstructie- en gebiedsplannen wordt op tal van plaatsen in Noord-Brabant ook de waterhuishouding verbeterd. Op 10 november hebben de vertegenwoordigers van de provincie en de waterschappen een bestuursovereenkomst ondertekend waarmee 60 miljoen euro beschikbaar is gekomen. Met dat geld worden volgens Clemens Krämer, de projectleider van de provincie die verantwoordelijk was voor deze overeenkomst, beken hersteld, verdroging bestreden, ruimte geschapen om water te bergen en waterkwaliteitsprojecten uitgevoerd.

Er zijn negen gebieden aangewezen waar dergelijke projecten worden uitgevoerd. Zeven daarvan zijn echte reconstructiegebieden – omdat ze 'op het zand' liggen –, maar ook twee revitaliseringsgebieden horen erbij: de Wijde Biesbosch en de Brabantse Delta. Die liggen allebei in het noordwesten van de provincie, waar de grond uit klei bestaat.

In sommige reconstructiegebieden is het werk al begonnen, met projecten zoals 'Trippelenberg', even ten zuiden van Breda. Samenhangend met de aanleg van de hogesnelheidslijn tussen

Amsterdam en Brussel en de reconstructie van de A16 is in de Trippelenberg grond aangekocht voor de Ecologische Hoofdstructuur, wordt er aan beekherstel gedaan en wordt een gebied geschikt gemaakt om water te kunnen bergen.

Als onderdeel van de waterparagraaf zal in de helft van de "natte natuurepels" van Brabant de verdroging worden aangepakt. De boeren eromheen kunnen dit gaan merken. Krämer: 'Hun land zal natter worden. Dat komt omdat we nu maatregelen treffen die echt tot de rand van de natuurgebieden gaan. Dat is een nieuwe ontwikkeling, want doorgaans nemen we maatregelen waarvan niemand buiten de natuurgebieden iets merkt. Dat kan zowel tot verbetering als tot verslechtering van de opbrengst leiden. De waterschappen gaan dat in goed overleg met de landbouw uitwerken.' Als voorbeelden van dergelijke pels noemt hij de Deurnse Peel en de Campina.

MEER INFORMATIE:

Clemens Krämer, tel. (073) 580 86 43, ckraemer@brabant.nl

Voortgangsrapportage NBW 2003/2004

Vorige maand heeft de staatssecretaris van VenW de voortgangsrapportage Nationaal Bestuursakkoord Water 2003/2004 naar de Kamer gestuurd. Het NBW voorziet in een jaarlijkse voortgangsrapportage. Alle NBW-partijen hebben bijgedragen aan de totstandkoming. De rapportage beschrijft vooral de voortgang van het proces en maar in beperkte mate de uitvoeringsresultaten.

De belangrijkste conclusie is dat de voortgang van het NBW goed verloopt. De uitvoering van de afspraken ligt op schema. De NBW-partijen – provincies, waterschappen, Rijk en gemeenten –

hebben aandachtspunten gedefinieerd voor het komende jaar. Zo dient de bestuurlijke samenwerking te worden versterkt. Nog in 2004 wordt hiervoor een plan gemaakt. Verder is afgesproken de komende jaren versneld inzicht te bieden in de doelstellingen en opgaven, vooral van de Kaderrichtlijn Water. Ook zullen landelijke kaders ter ondersteuning van het opstellen van de deelstroomgebiedbeheerplannen (2009) tijdig beschikbaar moeten zijn voor de regio. Daarom wordt de programmering aangepast. Een ander aandachtspunt zijn de extra investeringen in het watersysteem ter vermindering van de wateroverlast. Hierin wordt tot 2007

circa 1,3 miljard euro gestoken. Alleen de inspanningen van de waterschappen (680 miljoen euro) en VenW (100 miljoen euro) kunnen worden beoordeeld. Hoe het staat met de resterende 520 miljoen euro, moet op korte termijn duidelijk worden.

Het streven is om de volgende voortgangsrapportage tegelijk met de financiële verantwoording in het voorjaar van 2005 uit te brengen.

MEER INFORMATIE:

Henrice Wittenhorst, DGW, tel. (070) 351 86 29, e-mail: henrice.wittenhorst@minvenw.nl

Nederland en Duitsland verruimen samen de rivier

Niet alleen Nederland geeft ruimte aan de rivier. Ook andere landen in Europa zijn daarmee bezig. De Europese Unie stelt onder het Interreg IIIB-programma subsidies beschikbaar voor innovatieve, transnationale samenwerkingsprojecten die overstromingsrisico's beperken. Nederland en Duitsland hebben voor hun gezamenlijke project ruim vijftien miljoen euro gekregen, waarmee de helft van de kosten is gedekt.

Nederland en Duitsland hebben in april 2003 een gezamenlijk project ingediend onder de noemer *Sustainable Development of Floodplains* (SDF). Het bestaat uit twaalf deelprojecten, zowel plan- als uitvoeringsprojecten. Ze gaan uit van een integrale benadering, waarbij ook gekeken wordt naar natuur en recreatie. 'We hebben in september 2003 de goedkeuring binnengekregen', vertelt Henk Nijland, werkzaam bij de Directie Oost-Nederland en projectmanager van het SDF-project. 'Dat is dus zeer vlot gegaan.'

Initiatief

De Directie Oost-Nederland van Rijkswaterstaat heeft samen met de Dienst Landelijk Gebied gezocht naar Europese samenwerkingspartners. Eind 2002 is een workshop gehouden, waarvoor meerdere landen zijn uitgenodigd. Dat het Duitsland werd, lag voor de hand, aangezien het om hoogwaterbescherming en natuur gaat. De Engelsen waren aanvankelijk ook geïnteresseerd, maar kregen de co-financiering niet rond. De Fransen komen volgens Nijland maar moeilijk naar zulke workshops. 'Voor de voorbereiding van een nieuw Europees subsidieproject is men daarom bij potentiële Franse partners op bezoek gegaan.'

Verder speelt dat het in Frankrijk veel meer tijd kost om de garantie voor de medefinanciering rond te krijgen, door de vele instanties die erbij betrokken zijn.'

Van elkaar leren

Duitsland en Nederland hebben frequent contact. Het accent ligt vooral op uitwisseling van wat je van elkaar kunt leren. Nijland geeft voorbeelden. 'De Duitsers hebben meer ervaring met inlaatwerken – technieken om de gebieden vol te laten stromen – voor retentiepolders. Ook werken ze met kwelschermen die het grondwater tegenhouden. Nederland kan hier zeker van leren. Omgekeerd kunnen de Duitsers leren hoe grote grazers (Schotse Hooglanders en Koninkpaarden) zijn in te zetten bij natuurlijk beheer. Bewoners van de Duitse projectgebieden, dus niet de wetenschappers, komen bij ons op bezoek om te kijken hoe het hier gaat.'

Een ander verschil is dat in Nederland de omwonenden veel meer worden betrokken bij het maken van de plannen. Er ontstaan bijna vanzelf adviesgroepen. Volgens Nijland is het zelfs de vraag of we niet een beetje doorschieten, door alles en iedereen overal bij te halen. Anderzijds levert het wel winst op, want hoe meer je de omwo-

nenden er in een vroeg stadium bij betrekt, hoe beter je eventuele problemen en vragen tijdig kunt opvangen. Voor Duitsland is dat nieuw en vooral in het Ruhrgebied is men in de Nederlandse aanpak geïnteresseerd. In Duitsland verloopt de planvorming veel meer via formele trajecten.

Slanke dijken, volle Taschen

Dat er interessante zaken zijn om van elkaar te leren, heeft ook te maken met het feit dat de waterproblematiek en de beleving daarvan in beide landen verschillen. 'In Nederland slingeren de dijken rank en slank door het landschap. In Duitsland zijn ze veel breder en tevens robuuster,' schetst Henk Nijland. 'Doordat Duitsland bovenstrooms ligt, draait het daar om het vasthouden en bergen van water. In Nederland zit men meer met de afvoer van het water. Daar hoort dus ook een andere oplossingsrichting bij. Wij hebben bredere uiterwaarden, waar we geulen en nevengeulen in graven om het water tijdelijk via een zijspoor mee te laten vloeien met de rivier. In Duitsland worden veel retentiebekkens aangelegd om het water vast te houden. Dus ze geven daar ook ruimte aan de rivier, maar op een andere manier. Men noemt het niet voor niks Taschenpolders. Als de tas vol is, dan is die vol. Het is als 't ware een bak om een waterpiek af te toppen. Het water stroomt even niet meer mee. In Duitsland speelt het vraagstuk wanneer je welke Tasche moet laten vollopen. In Nederland hebben we overigens nog geen retentie-

gebieden langs de grote rivieren.' In Duitsland wordt volgens Nijland ook anders omgegaan met de natuur. Daar plant men in de bovenstroomse gebieden gewoon bomen langs de rivier. Wij daarentegen halen de bomen juist weg om de weerstand bij hoge rivierafvoer zo veel mogelijk te verlagen.

Projecten

De Hondsbroeksche Pleij, ten zuidoosten van Arnhem, is een van de SDF-projecten die op Nederlands grondgebied worden uitgevoerd. Op dit splitsingspunt van Rijn en IJssel wordt de dijk over een lengte van anderhalve kilometer teruggelegd. In Duitsland wordt in de buurt van Ingelheim – vlakbij Mainz – een retentiegebied ter grootte van 160 hectare aangelegd. En ter hoogte van de Nederlands-Duitse grens keert in de polder Lohrwardt de situatie van voor 1960 terug. Toen liep de polder bij hoge Rijnaafvoer nog onder water, nu is de polder dankzij dijken vrij van overstromingen.

Bijdragen aan de Europese eenwording

Van Henk Nijland mag het ministerie in Den Haag zich wel wat enthousiaster tonen voor dit soort samenwerkingsprojecten. 'Men onderschat soms de waarde die deze projecten hebben voor kennisontwikkeling en -uitwisseling. Daarnaast dragen ze bij aan de persoonlijke ontwikkeling van de projectmedewerkers. Je krijgt te maken met totaal andere systemen en leert enorm veel van collega's uit de landen waarmee je samenwerkt. Zo dragen we direct bij aan de eenwording van Europa.'

CdH

MEER INFORMATIE: Henk Nijland, tel. (026) 368 87 97,
e-mail: h.j.nijland@don.rws.minvenw.nl

Een doodgewoon slootje

DE OVERSTROMINGSVLAKTE VAN DE BIEBRZA

FOTO: MARTIN WASSEN

Er loopt een slootje langs mijn huis. Een doodgewoon spoorlootje. Eigenlijk een kroosloot, maar toch, er groeit Kikkerbeet, Kattenstaart, Gele lis en Valeriaan en er zitten salamanders in. En ieder voorjaar in maart duikt hetzelfde eendenkoppel weer op. Die komen dan dagelijks aan de keukendeur voor brood. Eerst samen en daarna alleen de woerd. Na een paar weken komen ze dan nog één keer samen trots hun kroost laten zien en dan zwemt de hele eendenfamilie de sloot af om niet meer terug te keren. Zo gaat dat nu al jaren.

Mijn kinderen en de andere kinderen uit de buurt beleven veel plezier aan het slootje: de halftamme eenden die toch de wijde wereld opzoeken, de kikkervisjes en salamanders. En soms valt er eentje in, om vervolgens onder de prut thuis te komen, meestal een jongetje.

Volgende week ga ik weer naar Polen. Naar mijn geliefde Biebrza. Nee, dat is niet mijn Poolse vriendin, maar een rivier. Een prachtige meanderende laaglandrivier in een vallei vol moerassen, venen en bossen. Ze ligt in het noordoosten van Polen en daar is de natuur nog zoals natuur zou moeten zijn: uitgestrekt, ongerept en wild. Natuurlijk is ook daar menselijke invloed, maar tot nu toe is die niet overheersend. Boeren laten er hun koeien grazen en ze halen er hun hooi. Ze bewerken het land rond de vallei, en er wordt gevestigd in de rivier. En 's zomers wordt er gecreëerd bij de dorpjes aan de rivier: zwemmen en bootje varen. Het gebied raakt ook bekend in het buitenland, vooral bij vogelaars. Die komen af op de enorme aantallen kemphanen en kraanvogels die er in het voorjaar doorheen trekken. Ook de broedvogels spreken tot de verbeelding: kraanvogel, zwarte ooievaar, poelsnip, waterrietzanger, witvleugelstern, zeearend en andere zeldzaamheden. En dan natuurlijk de elanden, bevers, otters en wolven, ook al zie je die laatste nooit.

Veel van de planten en dieren die in het Biebrzagebied tamelijk algemeen zijn, staan in Nederland op de Rode Lijst van bedreigde plantensoorten of genieten bijzondere bescherming door EU-richtlijnen, zoals de Habitatrichtlijn of de Vogelrichtlijn.

En nu is Polen ook toegetreden tot de EU. Wat betekent dat voor de kwaliteit van water en bodem, het landgebruik en de biodiversiteit? Ik heb daar met mijn Poolse collega's onderzoek naar gedaan. Onze conclusie was dat de rivierwaterkwaliteit in sterk vervuilde gebieden, die er in het industriële zuiden van Polen volop zijn, vooruit zal gaan, doordat de lozingen van mijnen en fabrieken gesaneerd zullen worden. De Kaderrichtlijn Water schrijft dat voor en daar is ook EU-geld voor. Het slechte nieuws is dat de waterkwaliteit van nu nog schone rivieren zoals de Biebrza, maar ook de Narew, de Warta en vele andere in het landelijk gebied, erop achteruit zal gaan. De reden is dat de nu nog redelijk extensieve landbouw zal intensiveren. De Poolse boeren hebben dit voorjaar massaal EU-landbouwsubsidies aangevraagd en ze zullen dat volgend jaar weer doen. Het gebruik van kunstmest en bestrijdingsmiddelen en de uitspoeling daarvan zal toenemen. Het gevolg is dat de rivieren voedselrijker zullen worden en de biodiversiteit zal afnemen. Tegelijkertijd treedt er een schaalvergroting op die het kleinschalige landschap zal aantasten.

Mijn Poolse collega's fronsen hun wenkbrauwen als ze zien welke inspanningen we ons hier in Nederland getroosten om de in hun ogen armzalige natuur een handje te helpen. Onze Ecologische Hoofdstructuur met peperdure serviducten, paddenroosters, dassentunnels en vistrappen wekt hun verbazing. Onze natuurontwikkelingsprojecten! Wat een verkwisting voor zo'n onzeker en vaak tegenvallend resultaat. Ze worden er zelfs een beetje boos van en suggereren dat het veel beter voor de Europese natuur zou zijn als we dat geld in Polen zouden investeren. Wat zou je dan een prachtige gebieden voor de eeuwigheid kunnen veiligstellen. En daar kan ik ze geen ongelijk in geven. Maar ik leg ze uit dat ook wij graag een beetje natuur om de hoek willen hebben.

Als ik dan terugkom uit Polen, moet ik weer even wennen. Mezelf dwingen om mijn onderzoek naar herstel en ontwikkeling van natte natuur serieus te nemen. Na een tijdje lukt dat wel en ben ik ook weer blij met mijn doodgewone slootje.

Prof. dr. Martin J. Wassen,
Hoogleraar Landschapsecologie,
Universiteit Utrecht